

УДК 613.955+616-053.5-071.3

DOI: 10.22141/2224-0551.13.1.2018.127059

Антипкін Ю.Г., Волосовець О.П., Майданник В.Г., Березенко В.С., Моїсеєнко Р.О., Виговська О.В., Кривоустов С.П., Заболотько В.М., Аряєв М.Л., Абатуров О.Є., Крючко Т.О., Бекетова Г.В., Охотнікова О.М., Крамарьов С.О., Петренко В.І., Левицький А.Ф., Марушко Ю.В., Марушко Т.В., П'ятницький Ю.С., Шадрін О.Г., Муквіч О.М., Микичак І.В., Косовська Т.П., Лисак В.П., Сороколат Ю.В., Терещенко А.В., Банадига Н.В., Беш А.В., Більбот Ю.К., Боярська Л.М., Волосянко А.Б., Гончарь М.О., Дудник В.М., Зубаренко О.В., Клименко Т.М., Колоскова О.К., Леженко Г.О., Овчаренко Л.С., Сенаторова А.С., Сміян О.І., Сорокман Т.В., Стоєва Т.В., Чернишова О.Є., Цодікова О.А., Бондаренко Т.В., Голяк М.В., Добровольська Л.О., Знак О.Р., Єфремова Н.М., Карчевич Т.Є., Лук'яненко О.В., Луньова А.В., Марченко Н.М., Михно С.Л., Писаренко С.Г., Покатілова Т.М., Рубанова Є.І., Сташко О.В., Шмалько Н.О., Щербинська К.М., Мозирська О.В.

ДУ «Інститут педіатрії, акушерства і гінекології НАМН України», м. Київ, Україна

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ, Україна

Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, м. Київ, Україна

Центр медичної статистики МОЗ України, м. Київ, Україна

Стан здоров'я дитячого населення — майбутнє країни (частина 1)

For cite: Zdorov'e Rebenka. 2018;13(1):1-11. doi: 10.22141/2224-0551.13.1.2018.127059

Резюме. Стаття колективу провідних вчених педіатрів та організаторів педіатричної охорони здоров'я України присвячена вивченню основних тенденцій у стані здоров'я дитячого населення країни за останні 22 роки. Аналіз захворюваності та поширеності хвороб серед дитячого населення України, рівнів малокової смертності протягом останніх двох десятиліть свідчить про те, що вони залишаються значно вищими від середньоєвропейських показників на тлі прогресивного зменшення чисельності дитячої популяції на 3,16 млн осіб. Поширеність дитячих хвороб в Україні за останні 22 роки зросла на 41 %, захворюваність на дитячі хвороби — на 36 %. Розглянуті шляхи вирішення низки нових соціальних та медико-екологічних проблем, що негативно впливають на здоров'я дітей.

Ключові слова: діти; захворюваність; інвалідність; освіта; педіатрія; поширеність хвороб

Вступ

Серед «Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року», визначених Організацією Об'єднаних Націй, одними з головних є добре здоров'я та благополуччя. Саме на цьому наголошував президент Європейського конгресу дитячих лікарів професор М. Burtle на Euroaepdiatrics 2017 (м. Бухарест, Румунія, 2017), говорячи про необхідність розвитку взаєморозуміння у сфері збереження здоров'я дітей в країнах Європи з метою поліпшення якості надання медичної до-

помогі дитячому населенню континенту. Зовсім не випадково Euroaepdiatrics 2017 проходив під девізом «Педіатрія будує мости по всій Європі».

Стратегічно важливим та пріоритетним завданням держави в галузі охорони здоров'я є збереження життя та здоров'я дітей, що вимагає відповідної зміни ставлення соціуму та влади до медицини дитинства і медичного персоналу, який обслуговує дітей. Основними критеріями досягнення цього є збереження репродуктивного здоров'я, здоров'я новона-

© «Здоров'я дитини» / «Здоров'я ребенка» / «Child's Health» (Zdorov'e rebenka), 2018

© Видавець Заславський О.Ю. / Издатель Заславский А.Ю. / Publisher Zaslavsky O.Yu., 2018

Для кореспонденції: Волосовець Олександр Петрович, член-кореспондент НАМН України, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри педіатрії № 2, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, бульв. Т. Шевченка, 13, м. Київ, 01601, Україна; e-mail: volosovec@ukr.net

For correspondence: Oleksander Volosovets, MD, PhD, Professor, Head at the Department of pediatrics № 2, Bogomolets National Medical University, T. Shevchenko boulevard, 13, Kyiv, 01601, Ukraine; e-mail: volosovec@ukr.net

роджених, достатній рівень імунізації, запобігання материнській та дитячій смертності та покращення стану здоров'я дитячого населення країни як одного з найважливіших медико-соціальних показників розвитку країни [1–5, 13].

Сучасними тенденціями розвитку європейської педіатрії є стандартизація медичної допомоги дітям на засадах доказової та персоналізованої медицини, заходи щодо запобігання інфекційним та неінфекційним хворобам, стримування антибіотикорезистентності, впровадження інновацій у педіатричну практику.

Приблизно 11 млн дітей помирають щороку, не доживши до свого п'ятого дня народження, ще десятки мільйонів залишаються фізично або розумово відсталими, не маючи можливості для дорослішання, життя і розвитку внаслідок бідності, неосвіченості, дискримінації та насильства. Більшості летальних наслідків можливо було запобігти [6].

На сьогодні не викликає сумніву постулат щодо основ формування здоров'я людини, починаючи з моменту її зачаття, народження та дитинства. Вкрай важливим є саме здоровий старт у життя кожної дитини, що зумовлений насамперед станом здоров'я батьків, передусім матері, особливостями перебігу вагітності та пологів, соціальним станом дитини, рівнем медичного обслуговування тощо. Більшість захворювань дорослих мають коріння в дитячому віці, що обумовлює якість та тривалість усього життя [5, 7]. Втрачена якість здоров'я та життя дитини, безумовно, впливає на тривалість та повноцінність подальшого її життя, інтелект, креативність, фізичний розвиток та працездатність, що в сукупності має неабияке значення для гармонічного розвитку усього соціуму, зокрема обороноздатності країни, що є вкрай важливим у нинішніх умовах збройного конфлікту на Донбасі.

За даними ЮНІСЕФ, чисельність дітей, які потребують невідкладної гуманітарної допомоги через конфлікт на Донбасі, зростає майже в 2 рази — до 1 мільйона осіб, що удвічі більше, ніж минулого року, як сказано в прес-релізі. У Дитячому фонді ООН зауважили, що зростання кількості дітей (йдеться про ще 420 тисяч дівчат і хлопців), які потребують допомоги, пов'язане з триваючими бойовими діями та постійним погіршенням умов проживання в зоні АТО, звідки до інших регіонів України вимушено переїхали близько 1,7 мільйона осіб. Багато сімей втратили джерела доходу і доступ до соціальної допомоги та охорони здоров'я, а вартість життя різко зросла [8].

Спрямування української педіатрії (і це схвалене усіма науковцями, організаторами охорони здоров'я та провідними експертами в регіонах у галузі «педіатрія», які готували зазначений матеріал), відповідає глобальній стратегії охорони здоров'я дітей у Європі, розробленій ВООЗ (Anthony Costello, 2017), що спрямована на системну боротьбу щодо зменшення дитячої смертності, соціально-значущих хвороб, інфекційних хвороб, екологічної патології та ожиріння в дітей і підкреслює необхідність пропаганди дитячими та родинними лікарями здорового способу життя, широке впровадження імунопрофілактики та раціонального харчування.

Мета дослідження — вивчення тенденцій у стані здоров'я дитячого населення країни за останні два десятиріччя, обґрунтування необхідності відновлення кадрового та матеріально-технічного потенціалу педіатричної служби, розробка сучасних лікувально-діагностичних технологій, збереження імунопрофілактики та профілактики інвалідності при поширених дитячих хворобах, що є важливою складовою національної системи охорони здоров'я та безпеки країни загалом.

Мета дослідження — вивчення тенденцій у стані здоров'я дитячого населення країни за останні два десятиріччя, обґрунтування необхідності відновлення кадрового та матеріально-технічного потенціалу педіатричної служби, розробка сучасних лікувально-діагностичних технологій, збереження імунопрофілактики та профілактики інвалідності при поширених дитячих хворобах, що є важливою складовою національної системи охорони здоров'я та безпеки країни загалом.

Матеріали та методи

Проводився аналіз захворюваності та поширеності хвороб у дітей, дитячої смертності, інвалідності дітей країни протягом останніх 22 років у віковому аспекті, розрізі окремих патологічних станів та територіальних особливостей. Застосовувались методи статистичного оцінювання, епідеміологічного аналізу даних Центру медичної статистики МОЗ України.

Результати та обговорення

Дослідження захворюваності та поширеності хвороб серед дитячого населення України, рівнів дитячої смертності протягом останніх десятиліть свідчить про те, що вони залишаються значно вищими від середньоевропейських рівнів. Зокрема, показник дитячої смертності в Україні становив у 2016 році 7,4 на 1000 народжених живими проти 1–5 ‰ у країнах Європейського Союзу, проте це удвічі нижче, ніж у 1994 році (рис. 1).

Найнижчі показники смертності немовлят були зафіксовані у 2016 році у Київській (5,1 ‰), Тернопільській (5,2 ‰) областях, м. Києві (5,5 ‰), Полтавській (5,8 ‰), Вінницькій (6,5 ‰), Сумській (6,5 ‰), Запорізькій (6,6 ‰), Хмельницькій (6,6 ‰), Івано-Франківській (6,7 ‰) та Волинській (6,9 ‰) областях, а високі — у Закарпатській, Кіровоградській, Херсонській, Луганській та Чернігівській областях. Також значно вищою, ніж у країнах Європи, залишається неонатальна смертність. В Україні у 2015 році було 2378 випадків смерті немовлят у перші 28 днів життя, тоді як у Польщі — 1122, Румунії — 1047, а в Німеччині — 1449 випадків при значно більшій кількості пологів у цих країнах [9].

Проте необхідно відмітити, що в Україні показник неонатальної смертності став знижуватися з кожним роком і у 2016 році він становив 4,6 на 1000 народжених проти 6,1 на 1000 народжених у 2000 році завдяки запровадженню останніми роками сучасних перинатальних технологій та підвищенню рівня кваліфікації наших лікарів.

Тривожна тенденція останніх двох десятиріч — зменшення кількості здорових дітей у країні, що відбувається на тлі зменшення чисельності дитячо-

го населення з 10 775 729 дітей 0–17 років у 1994 році до 7 614 006 у 2016 році при високих рівнях захворюваності і поширеності хвороб (рис. 2) [4, 7].

Крім того, на тлі політичної та економічної нестабільності, тривалих воєнних дій в Україні, вимушеної міграції більше ніж 1,7 млн громадян із зони АТО (із них понад 200 тисяч дітей) виникла та зберігається низка нових соціальних та медико-екологічних проблем, що негативно впливають на здоров'я дітей, а саме:

- недостатнє фінансування системи охорони здоров'я, зокрема дітей та заходів щодо збереження репродуктивного здоров'я;

- недостатній рівень оснащення медичним обладнанням та санітарним транспортом педіатричних закладів охорони здоров'я;

- більше ніж двотисячний кадровий дефіцит дитячих лікарів, особливо в первинній ланці та в сільській місцевості;

- недосконалість існуючої системи громадського здоров'я;

- послаблення пріоритету профілактичної спрямованості в медицині дитинства, зокрема в первинній ланці;

- недостатній рівень імунопрофілактики дитячого населення, що є одним із найнижчих за всю історію країни;

- значна кількість дітей, які позбавлені батьківської опіки або виховуються в неповних родин, внаслідок цього є емоційно, педагогічно та медично занедбанними;

- збереження в часі тривалого комплексного мультифакторіального впливу наслідків аварії на ЧАЕС на стан здоров'я дітей, які проживають на радіаційно забруднених територіях;

- поширеність тютюнопаління й інших шкідливих звичок та вживання алкоголю, наркотиків батьками і, відповідно, дітьми;

- складнощі з доступом дітей із сільської місцевості до спеціалізованої та високоспеціалізованої медичної допомоги в обласних центрах та столиці;

- низький соціально-культурний рівень більшості українських родин;

- недостатнє висвітлення в засобах масової інформації питань медичної просвіти, пропаганди здорового способу життя та боротьби з поширенням шкідливих звичок серед дорослих та дітей.

Усе зазначене в комплексі сприяло зростанню поширеності дитячих хвороб за останні 22 роки на 41 %. Якщо в 1994 році вона становила 1253,0 на 1000 дітей, то тепер — 1777,16 на 1000 дітей відповідного віку. Так само на 36 % зросла і захворюваність на дитячі хвороби — від 967,0 до 1316,07 на 1000 дітей відповідно (рис. 3).

Якщо до 2010 року захворюваність і поширеність дитячих хвороб стали підвищуватися, то починаючи з 2011 року намітилася тенденція до їх зниження. Проте на тлі помірного зменшення поширеності хвороб серед дітей 0–17 років у 2016 році в Україні, за даними Центру медичної статистики МОЗ України, спостерігається збільшення цього показника в таких регіонах: Вінницькій, Київській, Житомирській, Черкаській, Чернігівській, Дніпропетровській,

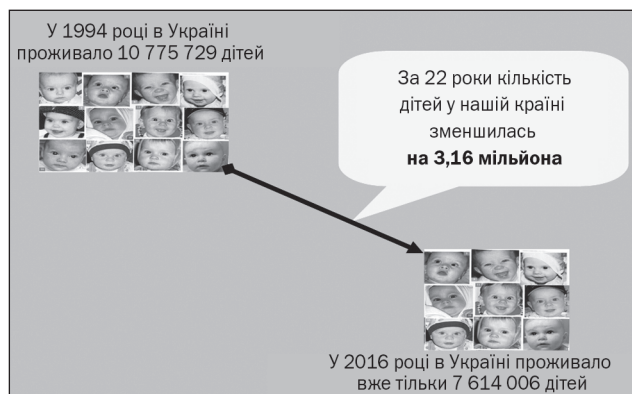

Рисунок 2. Динаміка кількості дитячого населення в Україні (1994–2016 рр.)

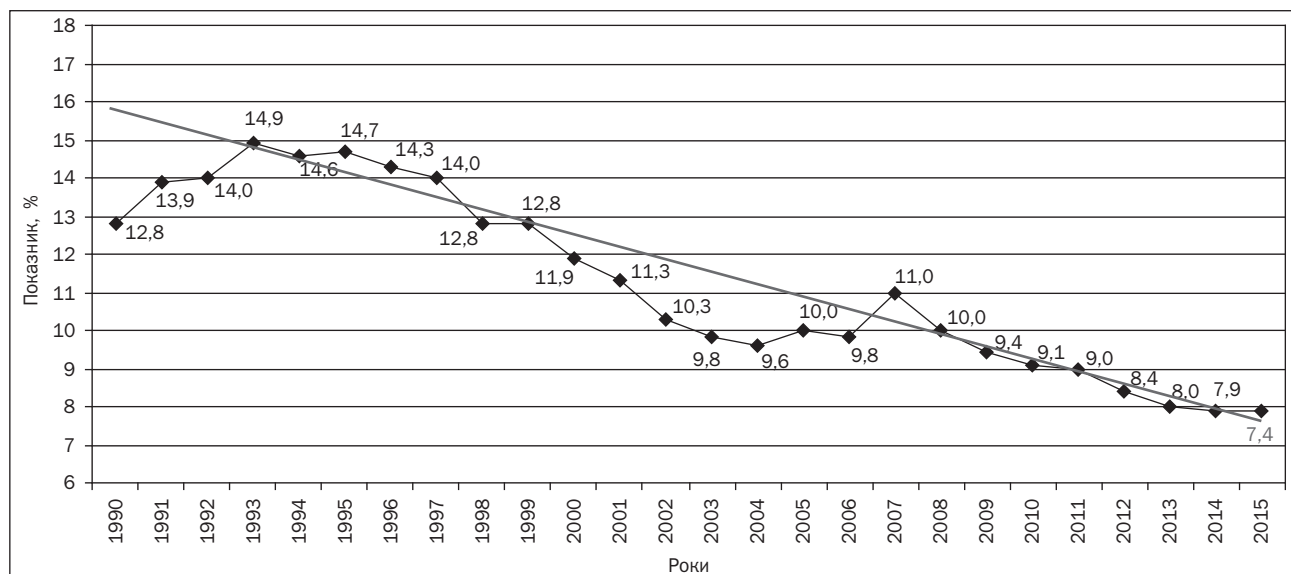

Рисунок 1. Смертність дітей до 1 року в Україні в 1990–2016 рр.

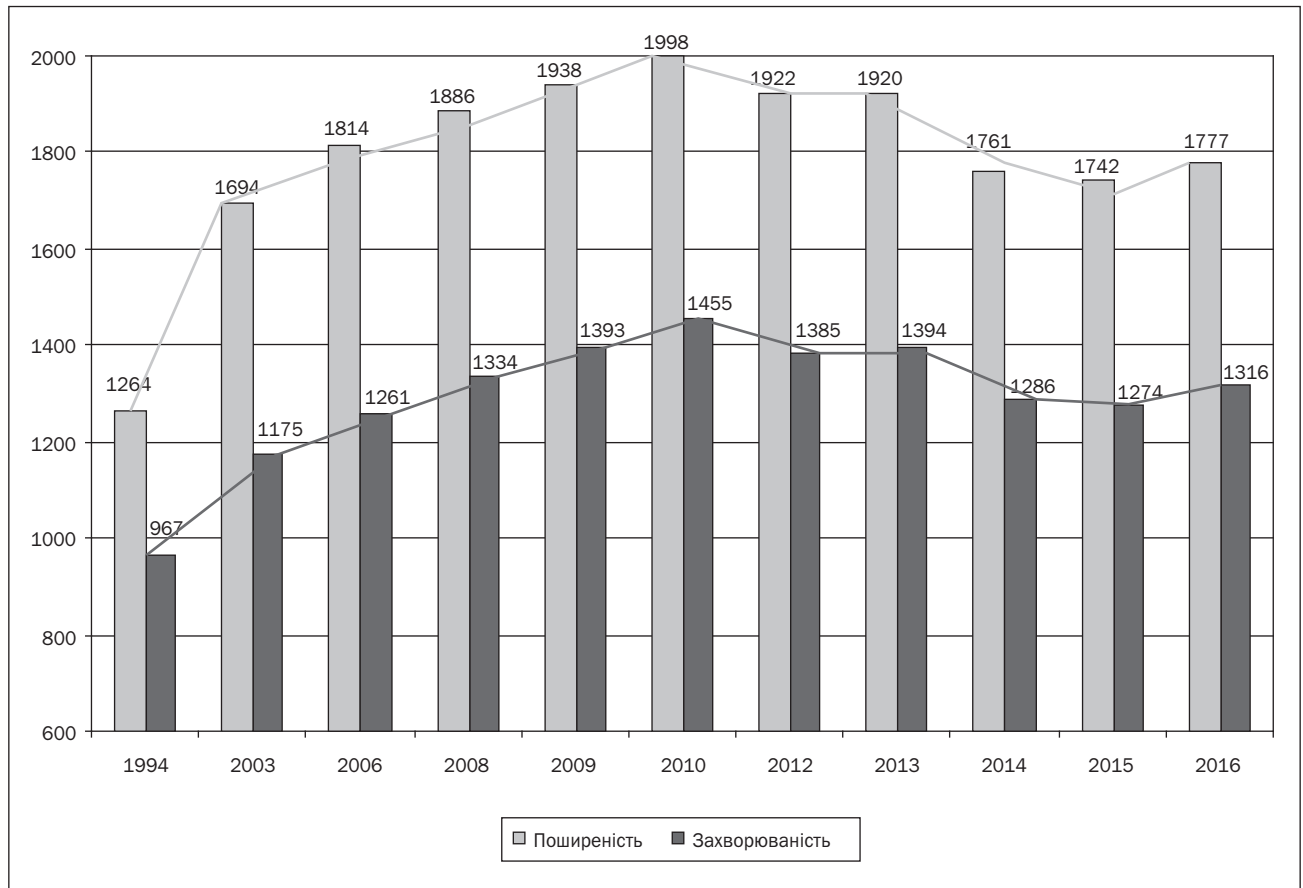

Рисунок 3. Динаміка поширеності хвороб і захворюваності серед дітей віком до 18 років в Україні, за даними Центру медичної статистики МОЗ України

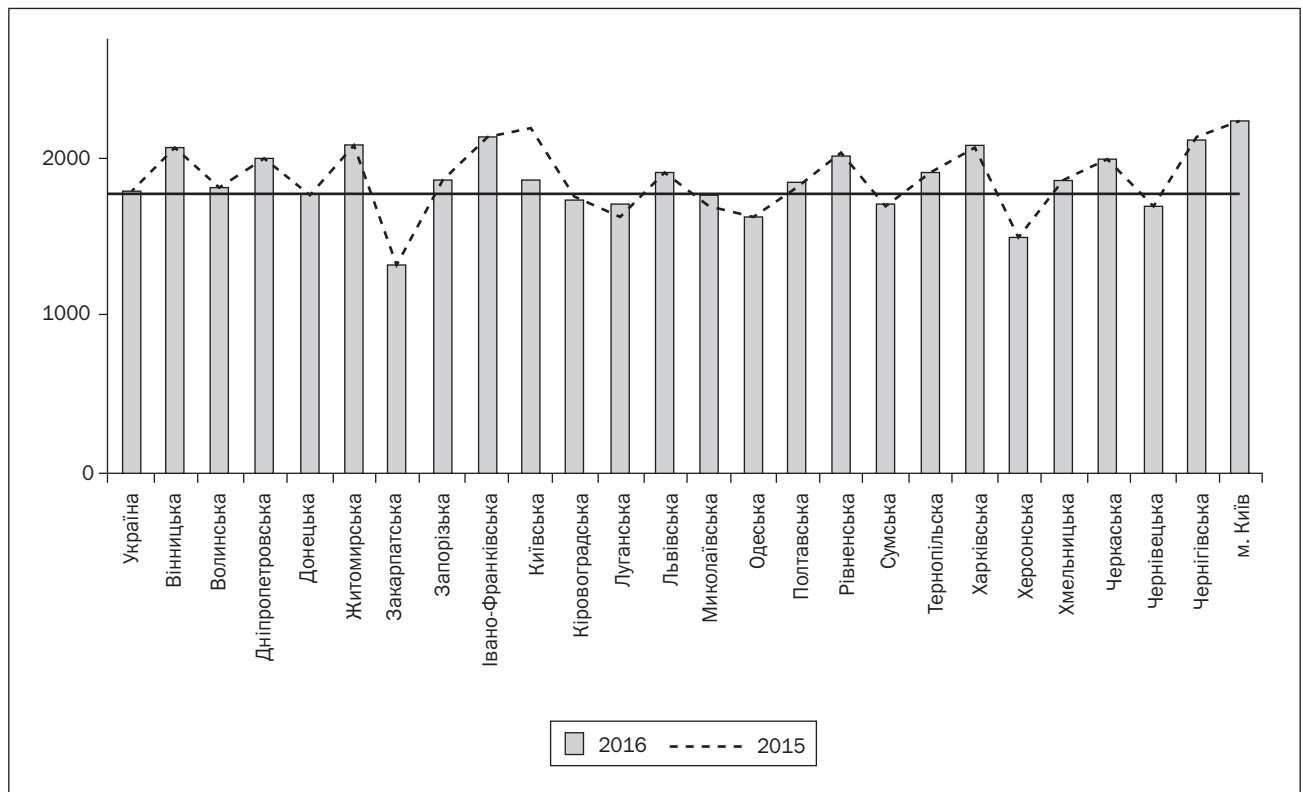

Рисунок 4. Поширеність хвороб у дітей віком 0–17 років, які перебувають під наглядом закладів охорони здоров'я МОЗ України за даними Центру медичної статистики МОЗ України у 2016 році

Харківській, Тернопільській, Івано-Франківській, Львівській областях та м. Києві (рис. 4).

Поширеність хвороб у дітей 0–17 років у 2016 році становила 1777,16 зареєстрованого випадку захворювань на 1000 дітей, тоді як у 1994 році — 1263,5. Зростання показника поширеності на 40,6 % за останні два десятиріччя насамперед сталося за рахунок значущого збільшення поширеності таких патологічних станів, як хвороби органів дихання, вроджені аномалії розвитку, новоутворення, хвороби ендокринної системи, хвороби системи кровообігу, травми та отруєння. Не можна не зазначити, що така динаміка поширеності хвороб дитячого віку свідчить про потужний негативний вплив на дитячий організм екологічно забрудненого довкілля, хімізації нашого повсякдення, електромагнітного опромінення, нездорового способу життя більшості українських родин, спадкових факторів, нерационального харчування та поширення шкідливих звичок.

Найвищий рівень поширеності дитячих хвороб спостерігається серед дітей підліткового віку 15–17 років (2154,5 на 1000 дітей), потім у віковій групі 7–14 років (1742,21 на 1000 відповідного населення). І найменші рівні показника поширеності спостерігались у дітей 0–6 років — 1189,65 на 1000 дітей. У групах дітей віком 7–14 та 15–17 років прогресивно зростає рівень захворюваності: на хвороби ендокринної системи (у 7 разів порівняно з групою дітей віком 0–6 років), зокрема цукровий діабет (у 5 разів); кістково-м'язової системи (у 7,1 раза); сечостатевої системи (у 3,4 раза); травної системи (у 3,1 раза); новоутворення (у 1,9 раза); хвороби ока та придаткового апарату (у 4,1 раза); психічні розлади (у 2 рази); хвороби нервової системи (у 2,8 раза) та травми (у 2 рази).

У той же час у дітей раннього віку були більшими показники поширеності хвороб органів дихання, вроджених аномалій, хвороб вуха та соскоподібного відростка, хвороб крові, зокрема анемії.

Структура поширеності хвороб у дітей віком 0–17 років останніми роками динамічно змінювалась. Перше місце продовжують посідати хвороби органів дихання — 54,2 % (у 1994 році — 52,6 %), на другому місці знаходяться хвороби органів травлення — 6,43 % (у 1994 році — 7,62 %), на третьому — хвороби ока та придаткового апарату — 5,24 % (у 1995 році — 4,78 %), на четвертому — хвороби шкіри та підшкірної клітковини — 4,31 % (у 1994 році — 5,75 %), на

п'ятому — хвороби кістково-м'язової системи — 3,97 % (у 1994 році — 3,97 %), на шостому ранговому місці — хвороби ендокринної системи — 3,96 % (у 1994 році — 2,1 %) та інші.

Спостерігається переміщення на вищі рангові місця хвороб органів травлення, шкіри та підшкірної клітковини, ока та придаткового апарату та особливо ендокринної системи, що 22 роки тому посідали лише 14-те рангове місце, а нині обіймають 6 рангове місце. На значно нижчі рангові місця порівняно з 1994 роком за поширеністю тепер перемістились хвороби нервової системи (VIII рангове місце) та деякі інфекційні і паразитарні хвороби (VII рангове місце), травми та отруєння (IX рангове місце).

Протягом 1994–2016 рр. звертає на себе увагу найвище збільшення поширеності новоутворень (+211,7 %), хвороб ендокринної системи (+164,4 %), кровообігу (+116,3 %), сечової системи (+105,5 %), уроджених аномалій, деформацій та хромосомних аномалій (+96,5 %), хвороб органів дихання (+44,8 %), вуха та соскоподібного відростка (+47,4 %), нервової системи (+34,5 %), крові та кровотворних органів (+29,7 %) (табл. 1).

Помірно зросли показники поширеності хвороб ока та придаткового апарату (+22,4 %), травм та отруєнь (+23,9 %), хвороб органів травлення (+18,6 %) та хвороби шкіри (+5,4 %).

Від'ємна динаміка спостерігалась щодо поширеності розладів психіки та поведінки (–11,23 %), деяких інфекційних та паразитарних хвороб (–28,9 %), симптомів, ознак, відхилень від норми (–67,0 %).

У розрізі регіонів найбільший приріст поширеності дитячих хвороб та високі рівні поширеності в динаміці спостереження відмічались у м. Києві та Київській області. Наступними за високими рівнями поширеності дитячих хвороб є Вінницька, Харківська, Рівненська, Житомирська, Дніпропетровська, Івано-Франківська та Чернігівська області. Високим приростом поширеності дитячих хвороб

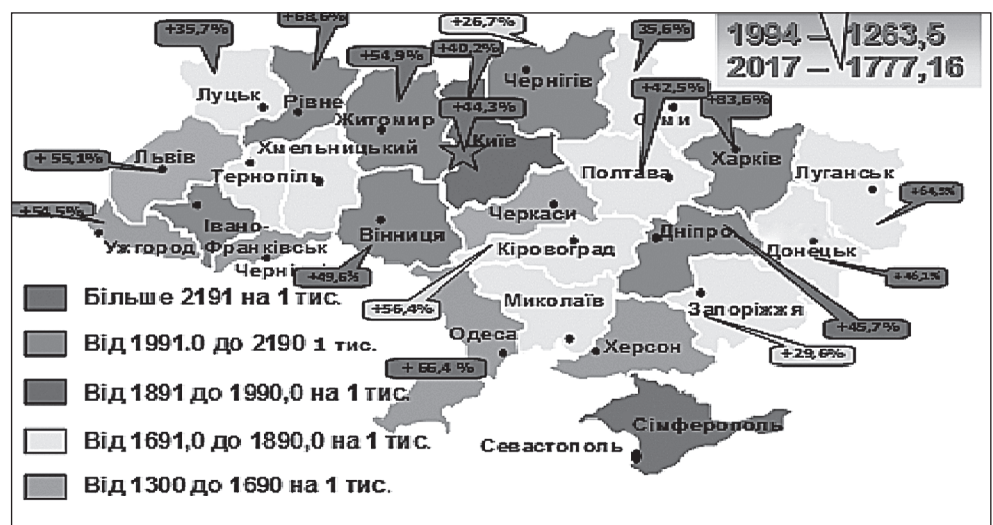

Рисунок 5. Поширеність за класами хвороб у дітей України

також відрізняються Львівська та Черкаська області. Найменші показники поширеності дитячих хвороб спостерігаються в Закарпатській, Одеській і Херсонській областях.

Знаковим є той факт, що в більшості північних і промислових регіонів України спостерігається негативна динаміка щодо зростання поширеності хвороб та захворюваності дитячого населення. Це, очевидно, обумовлено негативним комплексним впливом урбанізації, технізації, екологічно несприятливого оточуючого довкілля (дія важких металів, радіонуклідів, електромагнітного опромінення, сірководню, вуглеводнів, азотистих сполук тощо) (рис. 5) [2, 10, 11].

Захворюваність у дітей віком 0–17 років у 2016 році становила 1316,07 на 1000 дітей, тоді як у 1994 році — 967,0. Зростання показника захворюваності за останні два десятиріччя на 36 % насамперед відбулося за рахунок значущого збільшення в дітей таких нозологій, як новоутворення, хвороби ендокринної системи, вроджені аномалії, хвороби вуха та соскоподібного відростка, системи кровообігу та сечостатевої системи, органів дихання (табл. 1).

Аналізуючи показники захворюваності дитячого населення України за останні більше ніж 20 років, слід зазначити, що найчисленнішою групою хвороб стабільно залишаються хвороби органів дихання, в основному за рахунок гострих респіраторних захворювань та пневмоній із максимумом виявлення їх у дітей віком від 0 до 6 років.

Перше місце за захворюваністю, як і в минулі роки, посідають хвороби органів дихання — 63,9 % (у 1994 році — 65,6 %), на II місці знаходяться хвороби шкіри та підшкірної клітковини — 5,6 % (у 1994 році — 5,3 %), на III — травми (3,8 %) (у 1994 році — 4,17 %), на IV — хвороби органів травлення — 3,45 %, на V — інфекційні та паразитарні хвороби — 3,43 % (у 1994 році — 6,86 %), на VI — хвороби ока та придаткового апарату (3,17 %) (у 1999 році — 3,3 %) та інші. Звертає на себе увагу переміщення на вище рангове місце травм, мабуть, як наслідок батьківської байдужості, насиченості суспільства мілітарністю і зброєю та ризикованим способом проведення дітьми дозвілля, особливо в підлітковому віці (зачепінг, джампінг, групи смерті в соціальних мережах тощо).

Найвищий рівень захворюваності спостерігається серед вікової групи 0–6 років (1465,3 на 1000 відповідного населення), потім серед дітей віком 15–17 років (1249,76 на 1000 дітей), у дітей віком 7–14 років цей показник був найменшим (1189, 65 на 1000 дітей).

Рівень захворюваності серед дітей за класами хвороб збільшується з урахуванням вікового аспекту та характеризується так: хвороби органів кровообігу — у 3,7 раза порівняно з групою дітей віком 0–6 років, хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин — у 2,5 раза, новоутворення — у 2 раза, травми та отруєння — у

1,95 раза, хвороби ока та придаткового апарату — у 1,5 раза, хвороби органів травлення — у 1,4 раза, хвороби шкіри та підшкірної клітковини — у 1,2 раза.

З віком зменшується захворюваність дітей на хвороби органів дихання, зокрема на пневмонію, вроджені аномалії, особливо вроджені вади серця, деякі інфекційні хвороби, хвороби крові, кровотворних органів та окремі порушення із залученням імунного механізму, розлади психіки та поведінки, хвороби вуха та соскоподібного відростка.

Протягом 1994–2016 рр. звертає на себе увагу найвищий темп приросту захворюваності дітей на новоутворення (+163,3 %), хвороби сечової системи (+116,3 %), кістково-м'язової системи (+90,0 %), кровообігу (+78,4 %), ендокринної системи (+56,6 %), вуха та соскоподібного відростка (+52,2 %), органів дихання (+47,4 %), вроджені аномалії, деформації та хромосомні аномалії (+44,35 %).

Тривожить зростання захворюваності дітей на есенціальну гіпертензію. В Україні зареєстрована 2821 дитина (у 2012 році — 4029) з есенціальною гіпертензією — 0,37 на 1000 дітей. Це також може бути наслідком зростання впливу на здоров'я дітей нерационального способу життя та харчування, гіподінамії, шкідливих звичок.

Помірно зросли показники захворюваності на хвороби ока та придаткового апарату, органів травлення, нервової системи, травми та отруєння, хвороби шкіри. Негативна динаміка спостерігалась щодо поширеності розладів психіки та поведінки (–25,2 %), деяких інфекційних та паразитарних хвороб (–31,9 %), симптомів, ознак, відхилень від норми (–54,8 %).

Це відповідає даним О.О. Дудіної (2014), яка відмічала значне збільшення з початку нинішнього століття захворюваності дитячого населення на хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин (у 1,8 раза), патологію крові, кровотворних органів та новоутворення (у 1,9 раза) і системи кровообігу (у 1,9 раза) [14, 15].

У розрізі регіонів захворюваність зросла в усіх областях та м. Києві. Найвищий приріст щодо захворюваності дітей за останні 22 роки спостерігався в Тернопільській (+115,1 %), Харківській (+68,1 %), Одеській (+66,4 %), Житомирській (+60,7 %), Луганській (+58,6 %), Львівській (+56,6 %), Миколаївській (+51,7 %), Кіровоградській (+52,4 %), Рівненській (+50,8 %), Київській (+44,1 %), Херсонській (+46,6 %), Дніпропетровській (+40,51 %), Хмельницькій (+40,3 %) областях.

Помірне зростання захворюваності в межах 20–30 % відмічалось у м. Києві, Вінницькій, Донецькій, Івано-Франківській, Запорізькій, Волинській, Сумській, Чернігівській, Черкаській областях. Найменший приріст щодо захворюваності спостерігався в Закарпатській області.

Впевненими лідерами щодо рівнів захворюваності та, відповідно, поширеності хвороб се-

Таблиця 1. Поширеність окремих класів хвороб серед дітей в Україні в динаміці за 1994–2016 рр. (за даними Центру медичної статистики МОЗ України)

Рангове місце	Найменування класів хвороб	Поширеність на 1000 відповідного дитячого населення											Темп зміни показника (у %) з 1994 до 2016 р.
		1994**	1999**	2001**	2003	2005	2007	2010	2013	2015*	2016*		
	Усього	1263,5	1581,4	1688,5	1694,62	1797,86	1879,50	1998,30	1920,34	1742,3	1777,16	+40,6	
I	Хвороби органів дихання	664,9	778,8	850,63	783,92	847,18	912,94	1035,44	984,71	915,65	963,19	+44,8	
II	Хвороби органів травлення	96,4	111,9	125,23	136,48	147,14	148,41	144,92	133,63	117,07	114,35	+18,6	
III	Хвороби ока та придаткового апарату	–	75,7	83,49	96,16	98,45	101,64	105,57	104,35	94,58	93,2	+22,41	
IV	Хвороби шкіри	72,7	77,7	79,51	79,34	83,32	86,44	86,75	86,22	77,19	76,63	+5,4	
V	Хвороби кістково-м'язової системи	34,4	51,5	60,08	81,39	85,29	85,50	86,40	84,57	71,57	70,64	+105,3	
VI	Хвороби ендокринної системи	26,6	109,26	94,48	105,14	103,44	99,80	93,68	83,42	73,11	70,34	+164,4	
VII	Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	74,7	72,1	69,96	60,74	65,10	64,92	59,73	65,48	53,36	53,11	–28,9	
VIII	Хвороби нервової системи	–	38,9	44,07	56,68	60,41	62,43	62,72	59,94	53,53	52,35	+34,5	
IX	Травми та отруєння	41,6	46,7	45,67	49,34	50,69	53,97	55,21	57,05	50,96	51,58	+23,9	
X	Хвороби сечостатевої системи	22,7	32,7	37,28	51,85	55,38	56,86	56,71	53,13	47,28	46,65	+105,5	
XI	Хвороби вуха та соскоподібного відростка	28,5	41,2	43,32	40,24	42,90	45,03	46,70	47,13	43,1	42,02	+47,4	
XII	Хвороби крові та кровотворних органів	27,5	44,0	49,36	41,84	43,59	44,82	43,25	39,56	36,31	35,81	+29,7	
XIII	Хвороби системи кровообігу	15,6	22,1	26,1	31,41	33,35	33,62	36,75	38,78	34,44	33,75	+116,3	
XIV	Вроджені аномалії	14,6	19,5	21,4	21,04	22,96	24,54	27,60	30,10	28,37	28,69	+96,5	
XV	Розлади психіки та поведінки	29,3	31,4	33,06	35,96	36,33	35,68	33,87	31,38	26,48	26,01	–11,23	
XVI	Новоутворення	2,9	4,3	5,02	6,16	7,14	7,91	8,56	9,21	9,02	9,04	+211,7	
XVII	Симптоми, ознаки, відхилення від норми	7,5	9,2	8,14	4,60	3,16	2,88	2,87	2,56	2,5	2,48	–67,0	

Примітки: * – без урахування даних анексованої АР Крим та частини території Донецької та Луганської областей (зони АТО); ** – показники дітей віком 0–14 років.

Таблиця 2. Захворюваність на окремі класи хвороб дітей в Україні в динаміці за 1994–2016 рр. (за даними Центру медичної статистики МОЗ України)

Рангове місце	Найменування класів хвороб	Захворюваність на 1000 відповідного дитячого населення											Темп зміни показника (у %) з 1994 до 2016 р.
		1994**	1999**	2001**	2003	2005	2007	2010	2013	2015*	2016*		
	Усього	967,0	1173,88	1253,13	1175,46	1251,79	1326,33	1454,96	1394,0	1274,76	1316,07	+36,09	
I	Хвороби органів дихання	612,7	728,34	796,92	721,89	782,67	847,15	971,13	920,93	855,49	903,45	+47,4	
II	Хвороби шкіри	63,3	67,92	69,81	68,42	71,81	74,74	74,69	74,0	65,47	64,76	+2,3	
III	Травми та отруєння	40,4	45,27	44,2	47,17	48,62	51,96	54,44	55,29	49,36	50,06	+23,9	
IV	Хвороби органів травлення	39,1	47,75	50,41	49,44	50,83	51,97	52,65	49,47	45,89	45,46	+16,2	
V	Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	66,4	65,64	64,53	53,25	55,28	54,99	51,13	56,52	45,58	45,21	-31,9	
VI	Хвороби ока та придаткового апарату	38,5	38,1	41,73	41,53	43,80	45,04	48,02	47,51	43,18	41,79	+9,6	
VII	Хвороби вуха та соскоподібного відростка	25,02	37,49	39,63	35,44	38,15	40,8	42,36	42,89	39,18	38,09	+52,2	
VIII	Хвороби кістково-м'язової системи	13,7	23,39	25,07	30,57	31,06	30,02	31,65	30,74	26,04	26,03	+90	
IX	Хвороби сечостатевої системи	11,6	18,58	21,07	28,77	29,78	30,20	30,49	28,27	25,46	25,09	+116,3	
X	Хвороби нервової системи	-	14,71	15,09	19,26	20,68	21,48	22,00	20,29	18,45	17,8	+21	
XI	Хвороби ендокринної системи	9,9	27,84	24,38	25,84	24,15	22,98	21,77	18,07	15,7	15,11	+52,66	
XII	Хвороби крові та кровотворних органів	11,09	18,25	19,07	16,20	17,07	17,47	16,53	14,36	13,34	12,94	+16,7	
XIII	Хвороби системи кровообігу	4,4	7,15	7,68	8,56	9,24	9,22	10,71	9,90	8,44	7,85	+78,4	
XIV	Вроджені аномалії	3,9	5,49	5,7	4,82	5,18	5,33	5,86	6,24	5,75	5,63	+44,35	
XV	Розлади психіки та поведінки	5,4	5,98	6,01	6,18	6,18	6,04	5,81	5,26	4,28	4,04	-25,2	
XVI	Новоутворення	1,3	1,99	2,17	2,68	2,99	3,14	3,35	3,66	3,44	3,41	+163,3	
XVII	Симптоми, ознаки, відхилення від норми	4,4	5,95	5,58	3,30	2,46	2,25	2,19	1,58	1,97	1,99	-54,8	

Примітки: * — без урахування даних анексованої АР Крим та частини території Донецької та Луганської областей (зони АТО); ** — показники дітей віком 0–14 років.

ред дітей були Київська (1675,66 випадку вперше виявлених захворювань на 1000 дітей), м. Київ (1665,25), Івано-Франківська (1606,14), Запорізька (1574,48), Житомирська (1534,8), Дніпропетровська (1532,64), Черкаська (1529,93) та Чернігівська області (1484,21). Підкреслимо, що майже всі зазначені області характеризуються значним екологічними забрудненням техногенного характеру, зокрема у північних областях і внаслідок аварії на ЧАЕС.

Наступними за високими рівнями захворюваності дитячого населення були Кіровоградська область (1470,42 вперше виявлених випадків захворювань на 1000 дітей), Харківська (1470,17), Львівська (1423,21), Рівненська (1401,49), Вінницька (1400,08). Найнижчий рівень захворюваності спостерігався в

Закарпатській області (938,1 — на 1000 дітей), що в 1,8 раза менше порівняно з Київською областю. Невисокі рівні захворюваності порівняно із загальнодержавним показником відмічалися в Чернівецькій та Херсонській областях (табл. 3).

За даними Центру медичної статистики МОЗ України, спостерігається накопичення хронічної патології, особливо в підлітків, тобто різниця між усіма зареєстрованими захворюваннями та вперше в житті встановленими. Загалом в Україні у 2016 році її значення становило 461,09 при значній відмінності цього показника на окремих територіях України: від 722,13 — у Київській, 627,6 — у Харківській, 655,5 — у Чернігівській, 612,1 — у Рівненській областях до 291,4 — у Запорізькій області.

Таблиця 3. Захворюваність та поширеність хвороб серед дітей України у 2016 році в розрізі областей та міст за убаванням (за даними Центру медичної статистики МОЗ України)

Регіон	Поширеність		Захворюваність	
	Абсолютні числа	На 1000 дітей	Абсолютні числа	На 1000 дітей
Україна	13 531 315	1777,16	10 020 593	1316,07
Київська область	773 152	2397,79	540 306	1675,66
м. Київ	1 140 147	2229,95	851 421	1665,25
Івано-Франківська область	592 000	2115,28	449 510	1606,14
Запорізька область	543 805	1855,95	461 335	1574,48
Житомирська область	502 402	2075,96	371 436	1534,80
Дніпропетровська область	1 137 642	1990,22	876 083	1532,64
Черкаська область	406 072	1990,18	312 164	1529,93
Чернігівська область	348 935	2117,81	244 542	1484,21
Кіровоградська область	315 019	1850,72	250 286	1470,42
Харківська область	882 322	2072,32	625 948	1470,17
Львівська область	919 491	1901,22	688 307	1423,21
Луганська область	187 617	1710,34	153 738	1401,49
Рівненська область	555 004	2003,44	388 249	1401,49
Вінницька область	600 455	2054,72	409 148	1400,08
Хмельницька область	441 430	1849,45	330 144	1383,20
Тернопільська область	382 687	1898,61	276 545	1372,01
Миколаївська область	364 714	1749,46	284 683	1365,57
Одеська область	734 400	1614,21	599 306	1317,28
Полтавська область	429 926	1830,73	297 920	1268,61
Волинська область	430 903	1806,68	301 527	1264,23
Сумська область	297 148	1704,69	214 285	1229,32
Донецька область	553 685	1773,73	373 932	1197,89
Чернівецька область	311 180	1679,19	217 352	1172,88
Херсонська область	297 232	1505,91	229 252	1161,49
Закарпатська область	383 947	1318,50	273 174	938,10
АР Крим*	0	0	0	0
м. Севастополь*	0	0	0	0

Примітка: * — інформація відсутня.

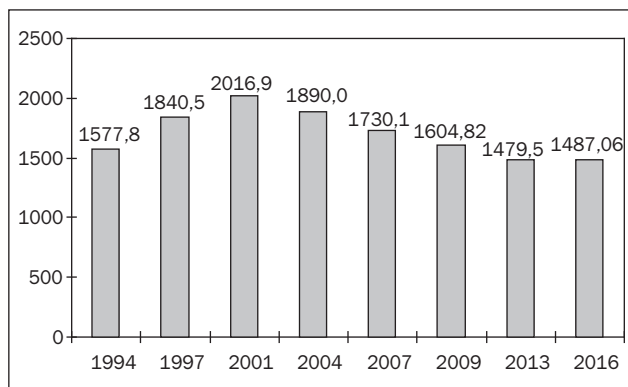

Рисунок 6. Захворюваність дітей віком до 1 року за період 1994–2016 рр. (на 1000 дітей)

Захворюваність дітей віком до 1 року за період 1994–2016 роки мала позитивну тенденцію: у 2016 році захворюваність у дітей віком до 1 року становила 1487,06 на 1000 дітей, у 1994 році — 1577,8 на 1000 дітей (рис. 6).

Безумовно, одним із головних чинників, що впливає на стан здоров'я немовлят, є грудне вигодовування. За даними офіційної статистики МОЗ України, частота грудного вигодовування дітей віком до трьох місяців життя має позитивну динаміку. Частка дітей, які закінчили грудне вигодовування в три місяці, зменшилася у період із 2010 до 2014 р. на 10,0 % і становила 28,4 та 27,3 % відповідно [3].

Широке впровадження в регіонах «Розширеної ініціативи ВООЗ/ЮНІСЕФ із підтримки грудного вигодовування» (міжнародна стратегія «Лікарня, дружна до дитини»), впровадження сучасних перинатальних технологій, що базуються на доказовій медицині, системи первинної реанімації та теплового захисту, раннього неонатального скринінгу тощо зумовило позитивну динаміку здоров'я новонароджених [2, 12–15].

Починаючи з 2001 року, завдячуючи низці організаційних заходів з удосконалення медичної допомоги та інтегрування ведення дитячих хвороб, захворюваність дітей першого року загалом знизилася на 26,3 % [13].

Структура захворюваності дітей до року за період із 1994 року практично не змінилася: рангові місця розподілені так: I місце — хвороби органів дихання — 57,54 % (у 1994 — 52,6 %), II — окремі стани перинатального періоду — 9,16 % (у 1994 — 10,5 %), III — хвороби крові та кровотворних органів — 4,71 % (у 1994 — 5,5 %), IV — хвороби шкіри та підшкірної клітковини — 4,35 %, V — хвороби нервової системи — 4,08 %.

До речі, вроджені вади розвитку, стани, що виникли в перинатальному періоді, і хвороби органів дихання взагалі зумовлюють 76,9 % випадків смерті немовлят. За даними МОЗ України, діти, які проживають у сільській місцевості, помирають у 1,2 раза частіше, ніж діти з міст.

У дітей віком від 1 до 15 років життя серед причин смертності починають превалювати зовнішні

чинники: травми, нещасні випадки, інфекційна та паразитарна патологія, хвороби органів дихання та травлення. Загалом кількість смертей серед хлопчиків на третину перевищує кількість подібних випадків у дівчаток. Вочевидь, свою негативну роль відіграло зниження останніми десятиріччями значення профілактики в охороні здоров'я дитини.

Взагалі вперше за багато років тільки від інсульту у 2016 році померло 20 дітей (12 — із числа міського населення та 8 — із сільської місцевості). Ще чотири випадки смерті у 2016 році були зареєстровані в дітей внаслідок ішемічної хвороби серця.

Висновки

Вочевидь, відносно зменшення показників захворюваності та поширеності хвороб серед дитячого населення саме в останні 5 років може свідчити про зниження їх виявлення, зокрема, через погіршення кадрового забезпечення педіатричної служби та системи сімейної медицини. Про це та шляхи виходу з нинішнього складного стану в медицині дитинства йтиметься в нашому наступному повідомленні.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів при підготовці даної статті.

References

1. Lukianova EM. Medical and pedagogical aspects of children's health protection. *International Medical Journal*. 2003; 9(3):6-9. (in Russian).
2. Antipkin IuG, Moiseenko RA, Khaitovich NV. Antipkin Yu G, Moiseenko RA, Haitovich NV. VI Congress of Pediatricians of Ukraine: professional dialogue on the most important. *Zdorov'ja Ukrainy*. 2009;21:24-25. (in Russian).
3. Shafrans'kyj VV, editor. *Shhorichna dopovid' pro stan zdorov'ja naseleennja, sanitarno-epidemiologichnu sytuaciju ta dijat'nist' systemy ohorony zdorov'ja. 2015 rik [Annual report on the state of health of the population, the sanitary-epidemiological situation and activities of the health care system 2015]*. Kyiv; 2016. 452 p. (in Ukrainian).
4. Maydannik VG. Prospects for the development of clinical pediatrics in the XXI century. *Pediatrics, akusherstvo ta ginekologija*. 2002;1:8-12. (in Ukrainian).
5. Besjedina OA, Kotakova TM, Danylenko GM. Problems of the deterioration of health of children and adolescents in the conditions of an educational institution. In: *Aktual'ni problemy i osnovni naprjamky rozvytku profilaktychnoi nauky i praktyky: zbirnyk naukovykh prac' [Current problems and main directions of development of preventive science and practice: the collection of scientific papers]*. Kharkiv; 1997. 51-55 pp. (in Ukrainian).
6. Gordon B, Mackay R, Rehfuess Inheriting E, authors; King J, editor. *Inheriting the world: The atlas of children's health and the environment*. Hong Kong: Phoenix Offset Limited; 2017. 64 p.
7. Golubchikov MV, Kravchuk NG, Steshenko IJe, Rudenko NG, Sazonova ID, Nikolajenko SS; Center for Medical Statistics of the Ministry of Health of Ukraine, authors; Pereginiec' IB, editor. *Pokaznyky zdorov'ja naseleennja ta vykorystannja resursiv ohorony zdorov'ja v Ukraini za 2015-2016 roky [Indicators of population health and use of health resources in Ukraine for 2015-2016]*. Kyiv; 2017. 325 p. (in Ukrainian).
8. Number of Ukrainian children needing aid nearly doubles to 1 million over the past year — UNICEF. Available from: https://www.unicef.org/media/media_94886.html. Accessed: February 17, 2017.
9. Ministry of Health: Death rates in Ukraine are at an extremely high level. Available from: <https://www.unian.ua/society/788499-moz-pokaznyky-smertnosti-v-ukrajini-na-nadvisokomu-rivni.html>. Accessed: May 17, 2013. (in Ukrainian).

10. Luk'janova OM, Reznichenko JuG, Antypkin JuG, Reznichenko GI, Shkirjak-Nyzhnyk ZA. *Ekosystema velykogo promyslovogo mista Ukrainy ta dity pershogo roku zhyttja [Ecosystem of a large industrial city of Ukraine and children of the first year of life]. Zaporizhzhya: Dyke Pole; 2005. 222 p. (in Ukrainian).*

11. Antypkin JuG, Bezkaravajnyj BO, Julish JeI, Sirotenko TA, Chyslovs'ka NV. *Medyko-psyhologichni ta social'ni problemy ditej grupy social'nogo ryzyku, shljahy podolannja [Medical-psychological and social problems of children of social risk group, ways of overcoming]. Lugans'k-Kyiv; 2008. 136 p. (in Ukrainian).*

12. Korenjev NM, Danylenko GM. *Schoolchild health, present and future problems. Ohorona zdorov'ja Ukrainy. 2003;1(8):49-54. (in Ukrainian).*

13. Moiseenko RA, Dudina EA, Goyda NG. *Analysis of incidence and prevalence of diseases among children in Ukraine for the 2011-2015 period. Sovremennaya pediatriya. 2017;2(82):17-27. doi: 10.15574/SP.2017.82.17. (in Ukrainian).*

14. Dudina OO, Tereshchenko AV. *Achievements, problems and solutions in the protection of maternal and child health. In: Rezul'taty dijtal'nosti galuzi ohorony zdorov'ja [Results of the health sector]. Kyiv; 2012. 35-37 pp. (in Ukrainian).*

15. Dudina OO, Tereshchenko AV. *Situational analysis of children's population health state. Bulletin of social hygiene and health protection organization of Ukraine. 2014;2(60):49-57. (in Ukrainian).*

Отримано 20.01.2018 ■

Антипкин Ю.Г., Волосовец А.П., Майданник В.Г., Березенко В.С., Моисеенко Р.А., Выговская О.В., Кривоустов С.П., Заболотко В.Н., Аряев Н.А., Абатуров А.Е., Крючко Т.А., Бекетова Г.В., Охотникова Е.Н., Крамарев С.А., Петренко В.И., Левицкий А.Ф., Марушко Ю.В., Марушко Т.В., Пятницкий Ю.С., Шадрин О.Г., Муквич Е.Н., Микичак И.В., Косовская Т.П., Лисак В.П., Сороколат Ю.В., Терещенко А.В., Банадыга Н.В., Беш Л.В., Больбот Ю.К., Боярская Л.Н., Волосянко А.Б., Гончарь М.А., Дудник В.М., Зубаренко А.В., Клименко Т.М., Колоскова Е.К., Леженко Г.А., Овчаренко Л.С., Сенаторова А.С., Смиян А.И., Сорокман Т.В., Стоева Т.В., Чернышова О.Е., Цодикова О.А., Бондаренко Т.В., Голяк М.В., Добровольская Л.О., Знак О.Р., Ефремова Н.Н., Карчевич Т.Е., Лукьяненко О.В., Лунева А.В., Марченко Н.М., Михно С.Л., Писаренко С.Г., Pokatillova T.M., Rubanova E.I., Stashko O.V., Shmalko N.A., Щербинская К.Н., Мозырская Е.В. ГУ «Институт педиатрии, акушерства и гинекологии НАМН Украины», г. Киев, Украина
Национальный медицинский университет им. А.А. Богомольца, г. Киев, Украина
Национальная медицинская академия последипломного образования имени П.Л. Шупика, г. Киев, Украина
Центр медицинской статистики МЗ Украины, г. Киев, Украина

Состояние здоровья детского населения — будущее страны (часть 1)

Резюме. Статья коллектива ученых педиатров и организаторов педиатрического здравоохранения Украины посвящена изучению основных трендов в состоянии здоровья детского населения страны за последние 22 года. Анализ заболеваемости и распространенности болезней среди детского населения Украины, уровней младенческой смертности в течение последних двух десятилетий свидетельствует о том, что они остаются значительно выше среднеевропейских показателей на фоне прогрес-

сивного уменьшения численности детской популяции на 3,16 млн человек. Распространенность детских болезней в Украине за последние 22 года выросла на 41 %, заболеваемость детскими болезнями — на 36 %. Рассмотрены пути решения ряда новых возникших социальных и медико-экологических проблем, которые негативно влияют на здоровье детей.

Ключевые слова: дети; заболеваемость; инвалидность; образование; педиатрия; распространенность болезней

Yu.G. Antypkin, O.P. Volosovets, V.G. Maidannik, V.S. Berezenko, R.O. Moiseenko, O.V. Vygovska, S.P. Krivopustov, V.N. Zabolotko, M.L. Aryaev, O.E. Abaturov, T.O. Kryuchko, G.V. Beketova, S.O. Kramarev, V.I. Petrenko, A.F. Levitsky, Yu.V. Marushko, T.V. Marushko, O.G. Shadrin, O.M. Mukvich, I.V. Mikichak, T.P. Kosovskaya, V.P. Lisak, Yu.V. Sorokolat, A.V. Tereshchenko, N.V. Banadyga, L.V. Besh, Yu.K. Bolbot, L.M. Boyarskaya, A.B. Volosyanko, M.O. Gonchar, V.M. Dudnik, O.V. Zubarenko, O.K. Koloskova, L.S. Ovcharenko, T.V. Sorokman, T.V. Stoeva, G.O. Lezhenko, O.I. Smiyan, A.S. Senatorova, O.E. Chernishova, O.A. Tsodikova, T.V. Bondarenko, M.V. Golyak, L.O. Dobrovolska, O.R. Znak, N.N. Efremova, T.E. Karchevich, O.V. Lukyanenko, A.V. Luniova, N.M. Marchenko, S.L. Mikhno, S.G. Pisarenko, T.M. Pokatillova, E.I. Rubanova, O.V. Stashko, N.O. Shmalko, K.N. Shcherbinska, O.V. Mozyrskaya
State Institution "Institute of Pediatrics, Obstetrics and Gynecology of the NAMS of Ukraine", Kyiv, Ukraine
Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine
Shupyk National Medical Academy of Postgraduate Education, Kyiv, Ukraine
Center for Medical Statistics of the Ministry of Health of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Status of child population health — the future of the country (part 1)

Abstract. The article of the team of scientists of pediatricians and organizers of pediatric health care of Ukraine is devoted to the study of the main trends in the health status of children over last 22 years. The results of the analysis of the incidence and prevalence of diseases among Ukrainian child population, infant mortality rates over the past two decades demonstrates that they remain significantly higher than the average European indicators against the background of a progressive decrease in

the number of child population at 3,16 million people. The prevalence of childhood diseases in Ukraine over past 22 years has grown by 41 %, the incidence of childhood diseases arose by 36 %. The article considers the ways of solving a number of new social and medico-ecological problems that negatively affect child health.

Keywords: children; morbidity; disability; education; pediatrics; prevalence of diseases